

uit de voorziening van de behoefte, maar met opzet wordt gemaakt om aan een aesthetisch verlangen te voldoen. Velen gaan verlangen naar een menschelijke bouwkunst, die weer een projectie van den volledigen mensch is en dus meer dan de technisch geperfectioneerde behuizing van den homo economicus.

In het nieuwe raadhuis, dat Ir. G. Friedhoff voor de gemeente Enschede bouwde, zien wij deze kentering der hedendaagsche Nederlandsche bouwkunst zeer duidelijk en omdat dit openbare, monumentale gebouw zulk een geheel anderen geest ademt dan wij gewoon zijn hier te ontmoeten, is het van belang, van deze daad kennis te nemen.

Waarin die geest precies bestaat, is moeilijk onder woorden te brengen; door vergelijking kan men dien het beste benaderen. Van de nieuwe zakelijkheid onderscheidt zij zich, door de waarde, welke zij weer hecht aan den gesloten gevel; van de cubisten, doordat zij niet tracht door het groepeeren van bouwmassa's een bepaald aesthetisch effect te bereiken, maar aan het gebouw dien uiterlijken vorm geeft, die het natuurlijk gevolg is van de inwendige ruimte-schepping. Van beide onderscheidt zij zich door de vrijere behandeling van het gevelvlak; door een zin voor het beweeglijke, sierlijke en door het breken met de voor ons klimaat onpraktische mode van het platte dak, dat paste in de abstractie der cubisten en de ijlheid der nieuwzakelijke bouwkunst. Uit zuiver praktische overwegingen — beschutting tegen klimaat-invloeden en doelmatige afvoer van neerslag — is Friedhoff tot het pannendak teruggekomen. Men kan de bouwkunst van Friedhoff een menschelijke bouwkunst noemen, omdat daarin afstand is gedaan van de ongenaakbare en op den duur zoo irriteerende verhevenheid van het cubisme, dat immers in zijn ijskoude, onmenselijke plechtstatigheid alles afwijst, dat strijdig is met zijn idealiteit en omdat zij weer wil zijn een bouwkunst van en voor menschen in de natuurlijke volheid van hun leven.

Friedhoff heeft — en dit kenmerkt zijn bouwkunst — invloed ondergaan van de Skandinavische bouwkunst en voordat wij verder gaan, moeten wij dit feit in het juiste licht stellen. Dit is te meer noodig, omdat de meening is verkondigd, dat dit Enschedesche stadhuis geen nationale bouwkunst zou zijn en dat men zich dit gebouw beter in een ander land dan in Nederland kan denken. Daartegenover kan men er op wijzen, dat geen Nederlandsche bouwstijl een uitsluitend product van Nederlandschen bodem is geweest. De vreemde invloeden hebben ten slotte een zegenrijk resultaat opgeleverd en degenen, die tegen al het buitenlandsche te keer gaan, mogen wel eens nagaan in hoeverre bouwkundige elementen, welke zij voor Hollandsch aanzien, dit inderdaad ook zijn!

Het Enschedesche raadhuis heeft bij degenen, aan wier oordeel over bouwkunst men waarde moet hechten, verschillende reacties opgewekt; het heeft